

נזירות – נזר או זר זאתם?

בפרשת שבוע שעבר פגשנו את הנזיר. אפשר לעיין בפרשה שם [במדבר ו] – אך לא חיוני. הנזיר היהודי אסור בין, בהיטמאות למתים ועליו לגדל שיער ראשו. יש בנזירות הגבלה עצמית של סדר החיים הטבעי-הרגיל. הנזירות היא חלק מפרשת נדרים בהם האדם אוסר על עצמו דברים באופן אישי ופרטי מעבר לאמור בתורה. מה אומרות מחשבות היהודים של פעם ושל היום ביחס לאפשרות זו?

רמב"ם הקדמת אבות פרק רביעי

וכשיבא האיש הסכל, בלא ספק, וישתדל להוסיף על אלו הדברים [- על מצוות התורה ואיסוריה] כמו שיאסור המאכל והמשתה, מוסיף על מה שנאסר מן המאכלים, או יאסור הזיווג יותר על מה שנאסר מן הבעילות, ויתן כל ממונו לעניים או להקדש מוסיף על מה שבתורה על ההקדשות ועל הצדקות ועל הערכים - יהיה עושה מעשים רעים והוא לא ידע, ויגיע אל הקצה האחר ויצא מן המיצוע [=מדרך האמצע] לגמרי, ולחכמים בזה הענין דבר לא שמעתי כלל יותר נפלא ממנו, והוא בגמרא דבני מערבא בפרק התשיעי מנדרים, דבר בגנות המקבלים על עצמם שבועות ונדרים, עד שישארו כעין אסורים, אמרו שם בזה הלשון, אמר רב אידי בשם רבי יצחק, "לא דייך במה שאסרה תורה אלא שאתה אוסר עליך דברים אחרים" וזה הענין שזכרנו בשוה בלא תוספת ובלא חסרון:

מדוע הרמב"ם מתנגד לנדרים? כיצד הוא מוצא עיגון לשיטתו בדברי הירושלמי? ראו את דברי הירושלמי: עיקר דברי הירושלמי מוסבים לדרכים לבטל נדר. הדרך היא מציאת 'פתח' – העלאת נימוק בפני הנודר שיעורר אצלו את המחשבה שלאור נימוק זה הוא בכלל לא היה נודר [זו משמעות המילה 'פתח']. שימו לב לנימוקים נגד הנדר והנזירות.

ירושלמי נדרים פרק ט הלכה א

אמר ר' ינאי כל השומע ליצרו כאילו עובד ע"ז. מה טעמא (תהילים פא י) לא יהיה בך אל זר ולא תשתחוה לאל נכר. זר שבקרבך אל תמליכהו עליך.
רשב"ל פתח אילו היית יודע שהנודר כאילו נותן קולר על צוארו נודר היית? [משל] לקסטוריא [=יחידה של דנים למוות] שהיתה עוברת וראה [אדם] קולר פנוי והכניסה את ראשה לתוכו. (במדבר ל ג) לאסור אסר על נפשו. כמה דאת אמר (ירמ' א) והוא אסור בזיקים.
רבי יונתן פתח אילו היית יודע שהנודר כבונה במה והמקיימו כמקריב עליו נודר היית?...
רבי יצחק פתח אילו היית יודע שהנודר כאילו נוטל חרב ודוקרה בלבו נודר היית. (משלי יב יח) יש בוטה כמדקרות חרב. ר' חנינ' דציפורין בשם ר' פינחס כמדקר אין כתיב אלא כמדקרות חרב לאחר שנדר מן הככר [לחם] ווי דייכול [=אוי אם יאכל] ווי דלא ייכול. אין [=אם] אכיל עבר על נדריה. אין [=אם] לא אכיל חטי על נפשיה. כיצד הוא עושה? הולך אצל חכם והוא מתיר נדרו. (משלי יב יח) ולשון חכמים מרפא.
רב דימי בשם רבי יצחק לא דייך מה שאסרה לך התורה אלא שאתה מבקש לאסור עליך דברים אחרים.

את המסקנה מנסח הבבלי באופן בהיר וחד:

תלמוד בבלי מסכת תענית דף יא עמוד א

אמר שמואל: כל היושב בתענית נקרא חוטא. סבר כי האי תנא, דתניא: רבי אלעזר הקפר ברבי אומר: מה תלמוד לומר +במדבר ו'+ וכפר עליו מאשר חטא על הנפש, וכי באיזה נפש חטא זה? אלא שציער עצמו מן היין, והלא דברים קל וחומר: ומה זה שלא ציער עצמו אלא מן היין נקרא חוטא, המצער עצמו מכל דבר ודבר - על אחת כמה וכמה.

אולם יש גם עמדות אחרות:

ספרי זוטא פרק ו

ח. כל ימי נזרו קדוש הוא לה', מפני שנזר דרך פרישות וטהרה נקרא קדוש ולא עוד אלא ששקלו הכתוב כנביא שנאמר ואקים מבניכם לנביאים ומבחוריהם לנזירים (עמוס ב יא):

במדבר רבה (וילנא) פרשת נשא פרשה י

בא וראה שכל מי שמקדש את עצמו מלמטה מקדישין אותו מלמעלה זה לפי שמזיר את עצמו מן היין ונוהג צער בעצמו שלא יגלה ראשו כדי לשמור עצמו מן העבירה אמר הקדוש ברוך הוא הרי הוא חשוב לפני ככהן גדול מה כהן אסור ליטמא לכל המתים אף נזיר אסור ליטמא לכל המתים מה בכ"ג כתיב (ויקרא כא) כי נזר שמן משחת אלהיו עליו אף בנזיר הוא אומר כי נזר א-להיו על ראשו מה ככהן כתיב (ד"ה = דברי הימים = א כג) ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים אף נזיר נקרא קדוש שנא' כל ימי נזרו קדוש הוא לה' בא וראה כמה המצות מעטרות את ישראל והלא גדול שער ניוול הוא לאדם שהוא אינו חופף ראשו ולפי שהוא מגדלו לשם שמים קראו הכתוב עטרה לראשו הה"ד כי נזר א-להיו על ראשו...

גם כאן התלמוד הבבלי מנחם בבהירות. לפניכם המשכה של הסוגיה הדנה במעמדו של היושב בתענית:

תלמוד בבלי תענית דף יא

רבי אלעזר אומר: נקרא קדוש, שנאמר +במדבר ו'+ קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו. ומה זה שלא ציער עצמו אלא מדבר אחד נקרא קדוש, המצער עצמו מכל דבר - על אחת כמה וכמה. ולשמואל, הא איקרי קדוש! - ההוא אגידול פרע קאי. - ולרבי אלעזר, הא נקרא חוטא! - ההוא דסאיב נפשיה. - ומי אמר רבי אלעזר הכי? והאמר רבי אלעזר: לעולם ימוד אדם עצמו כאילו קדוש שרוי בתוך מעיו, שנאמר +הושע י"א'+ בקרבך קדוש ולא אבוא בעיר! - לא קשיא, הא - דמצי לצעורי נפשיה, הא - דלא מצי לצעורי נפשיה. ריש לקיש אמר: נקרא חסיד, שנאמר +משלי י"א'+ גמל נפשו איש +חסיד+ [חסד] ועכר שארו וגו'. אמר רב ששת: האי בר בי רב דיתיב בתעניתא - ליכול כלבא לשירותיה.

ניסוח אידיאולוגי של הטיעון יש בדברי הרב קוק:

שמונה קבצים / קובץ ו / כב.

כב. אמת הדבר, שהדרך הממוצע הוא דרך החיים, המאושרים, הראויים לכל אדם, וזאת היא עצת ד' ברוח התורה, והודעת להם את הדרך אשר ילכו בה ואת המעשה אשר יעשו, את הדרך זו בית חייהם. מכל מקום טבע הסגולה הנשמטית הוא נותן, שיחידים ימצאו בעולם, שהסתכלות העליונה, וחיי הפרישות הקיצונית עם הטהרה המופלגה, היא נאותה להם, כדי לכבוש דרך לעולם כולו, להאיר נתיבות עולמים. ואלה הגדולים מוצאים בתכנם הקיצוני את אותה שביעת החיים, והאושר המלא, יותר הרבה ממה שמוצאים אותם רוב בני אדם בלכתם בדרך הממוצע הראוי להם. על כן יחידי סגולה בעלי חסידות מופלגה, זאת היא גם כן מכלל תוכן קדושת ישראל שימצאו בעולם, ובמאפל הגלות לפעמים דוקא אלה הענקים הם הם אשר האירו לנו את כל חשכת החיים, וישימו לנו מעקשים למישור, ומחשכים לאור.

שם סעיף כו

...ואף על פי שדרכם הקודש צריכה להיות בקיצוניות, וחומרות, מכל מקום צריכים גם הם להיות מעורבים בדעת עם הבריות, ולדעת עת לכל חפץ, להגביר את תוכן החיים, ואת דעת העולם העמוקה בקרבם, את ההתקרבות והריעות המדינית ברוחם ונפשם, ואז יהיו שלמים באמת, ותיקון העולם יהיה ראוי לבא על ידיהם, ומדותיהם האנושיות יתפארו ויתעלו בתכלית הטוב, ופאר רוח הקודש יחול עליהם בנעימות וחדוה.

אי אפשר לחתום פרק לפני אחרון זה בלי הספור המפורסם שזכה לשם [לא בצדק לדעת] 'נרקיס היהודי'.

נדריים דף ט ב

תניא אמר שמעון הצדיק מימי לא אכלתי אשם נזיר טמא אלא אחד פעם אחת בא אדם אחד נזיר מן הדרום וראיתיו שהוא יפה עינים וטוב רואי וקווצותיו סדורות לו תלתלים אמרתי לו בני מה ראית להשחית את שערך זה הנאה אמר לי רועה הייתי לאבא בעירי הלכתי למלאות מים מן המעיין ונסתכלתי בבבואה שלי ופחו עלי יצירי ובקש לטורדני מן העולם אמרתי לו רשע למה אתה מתגאה בעולם שאינו שלך במי שהוא עתיד להיות רמה ותולעה העבודה שאגלחך לשמים מיד עמדתי ונשקתיו על ראשו אמרתי לו בני כמודך ירבו נזירי נזירות בישראל עליך הכתוב אומר איש כי יפליא לנדור נדר נזיר להזיר לה'...

מה הסכום שלכם לסוגיה? נזיר בעד או נגד? לאחר הסכום ראו פריצה חדשה בסוגיה בשירו של המשורר.

אָגֹז נְזִירִי | יוֹסֵף צְבִי רִמּוֹן
אָגֹז נְזִירִי, פֶּאֶר רֵאשִׁי, וְאִמֵר לְאֱלֹהֵי:
לֹא אָבּוֹא עוֹד בְּהָרִים,
לֹא אֶעֱלֶה עַל שִׁאיָהֶם
בְּקֶשׁ הַדָּן שְׁמָה.

מְעָרוֹת-סִתְרִים לֹא אֶחַקֵּר
בְּקֶשׁ אֶת פְּעֻמֶיךָ,
כִּי שְׁפָכְתָּ הוֹד גַּם עַל שְׁדוֹת קְרוֹבִים,
עַל כָּל עֵץ פּוֹרֵחַ.
אֵין הוֹד בְּלִי הוֹדְךָ.

עַד מָה אֶשְׁכֵּן בְּהָרִים,
אֶגּוֹר בְּצִיָּה –
וְאַתָּה חֲמַדְתָּ כָּל שְׁבִיל,
וְעַל כָּל שְׁבִיל אֶתָּה!...

למה הוא מפסיק להיות נזיר? ראו גם את השיר הבא. ולאחריו את המחשבות החדשות בדבר בכל דרכיך דעהו

מוסר אביך / פרק ב

צריך לבקש את הקב"ה בתוך הדרכים שהוא מתנהג בהם. כשהוא עוסק בתפלה אז יבקש את הקב"ה בהבנת עניני תפלתו וכונה רצוי' באמונת הלב באותם הענינים של תפלתו, ולא יבקש את הידיעה בשעה ההיא בענינים אחרים. כי כיון שהוא עוסק בעבודה זו הקב"ה כביכול שורה מצדו בזו העבודה דוקא ובה ימצאנה ולא במ"א. וכשהוא עוסק בתורה ידע שימצא את הקב"ה בהיותו מעמיק ומעיין להבין דבר על בריו ולזכור ולשנן היטיב, ובזה הוא יודע אותו ית' בתורתו ולא באופן אחר, כי בשעה זו הוא מתגלה בעבודה זו. וכן בהיותו עסוק בגמ"ח להיטיב לחברו, אז יבקש את הקב"ה רק בהעמקת עצה איך להיטיב לו טובה גדולה הגונה וקמת. וכן בכל הדברים שעושה הרי באמת אין דבר בעולם שאינו לכבודו ית', ע"כ כל מה שעושה יהי' הכל דברי מצותו ורצונו, ויבקש בהם את שמו ית', כשישתדל בכל שכלו וכחותיו לעשות את מה שהוא עושה בתכלית השלמות בכל צדדי השלמות, ונמצא שהוא יודע את השי"ת בכל הדרכים. והב' הוא ב' ה"בתוך", שבעצמותם של הדרכים הוא יודע את הקב"ה. ע"כ הוא פרשה קטנה, שאין הצווי בה גדלות והרחבה של חכמות ומחשבות, אדרבא צמצום בדבר זה שהוא עסוק לבדו, ומ"מ כל גופי תורה תלויים בה, כי בזה יעשה הכל כשורה ומזה ימצא כבודו של הקב"ה בתכלית, ורמזו חז"ל בדבריהם: זמן תפלה לחוד וזמן תורה לחוד, והבן. [כשאדם פועל איזה דבר של שלימות, בין במחשבה בין במעשה, צריך לשמח בחלקו ולא ירדוף אז אחר דבר אחר, כי כל העולם כולו מתקפל לפניו אז דוקא בפרט זה].

אז נזיר נזר או זר?
ואת/ה